

**ÎNSEMĂRI ȘI MĂRTURII NEPREȚUITE DIN CUPRINSUL UNEI
DONAȚII LITURGICE A FAMILIEI MIHAIL KOGĂLNICEANU**
**NOTES AND PRICELESS INFORMATION FROM A LITURGICAL
DONATION OF THE FAMILY MIHAIL KOGĂLNICEANU**

Monica Lazăr*, Ginel Lazăr**

Abstract

The printing and circulation of religious books in Basarabia, through the medium of the Church, had a decisive role in consolidating the resistance of Romanian priests to russification, the teaching and bettering of the people, but also the maintenance of a cultural religious exchange on both banks of the Prut. An important aspect in describing and particularizing books is represented by the handwritten notes identified on the pages of the studied exemplars, notes that have a special significance in understanding the life of the communities that owned this cultural and heritage items. The notes are another way to know the life of those who owned or used the books: information about the provenance and circulation of the books, about the social, economic, political and cultural life and about historical events.

Keywords: "Holy Gospel", Mihail Kogălniceanu, Râpile village, parson Gheorghe Gaiță, Sf. Spiridon Church, Dimitri Zaharia, horrible famine.

În colecția de manuscrise și tipărituri vechi a Muzeului Național de Istorie a României se găsește „Sfânta Evanghelie” tipărită în timpul domniei țarului Rusiei, Alexandru al II-lea, cu „blagoslovenia Sfântului Sinod și al arhiepiscopului Chișinăului și al Hotinului”, în luna octombrie, anul 1855. În subsolul primelor pagini se precizează calitatea de donator în persoana lui Mihail Kogălniceanu. Omul politic și familia lui sunt enumerați printre ctitorii unei biserici noi, având hramul Sf. Spiridon, din satul Râpile, plasa Podoleni, ținutul Fălciu (azi, Vaslui). Copertele interioare sunt lucrate din lemn, iar deasupra, pe îmbrăcămintea de pluș roșu, este montată o ferecătură din foiță de argint aurit, cu ponson, în două locuri, cu cifra 84[0], privind calitatea argintului, cât și a atelierului, dar și cu anul 1867,

* Istoric asociat la M.N.I.R.

** Cercetător Științific, Secția Istorie; doctor în istorie.

certificând de fapt anul de realizare a ferecăturii. În colțurile copertei întâi a ferecăturii sunt gravați cei patru evangheliști, Matei, Marcu, Luca, Ioan, din dreapta sus spre stânga jos și din dreapta jos spre stânga sus.

Evanghelia a fost fotoscanată complet, la o rezoluție foarte înaltă, cu respectarea strictă a procedurilor de manipulare și conservare a bunurilor de patrimoniu, printr-un proiect denumit „Manuscriptum“, inițiat și coordonat de directorul general al Muzeului Național de Istorie a României, domnul dr. Ernest Oberländer-Târnoveanu. Totalul paginilor scanate prin programul „Manuscriptum“ este de 725. Cartea a fost cercetată științific, având o fișă analitică în baza de date a MNIR, ulterior a fost împachetată în foiță de mătase japoneză cu ph neutru și în strat de netex, încasetată în spumă de polietilenă, antistatică și ignifugă, depozitată și păstrată în cutie proprie de carton.

Termenul de Evanghelie se traduce din greacă prin sintagma „vestea cea bună“ (venirea în lume a lui Mesia-Hristos). Există și o accepțiune cu sens general, care se referă la faptele și învățăturile lui Isus Hristos.

Evanghelia nu trebuie confundată cu Tetraevanghelul, chiar dacă textele sunt aceleași. În cazul Evangheliei, conținutul religios este grupat diferit, criteriile fiind enunțate după slujbele de duminică și după săptămâni, ținându-se cont de sărbătorile și posturile de peste an, iar ordinea este conformă cu Evanghelia după Ioan, Matei, Luca și Marcu.

Denumirea de Tetraevanghel este de origine greacă și înseamnă „patru evanghelii“, adică cele patru Evanghelii ale Noului Testament, respectiv Evanghelia după Matei, după Marcu, după Luca și după Ioan. Tetraevanghelul conține scrierile evangheliștilor, dispuse obligatoriu în ordinea amintită, putând fi întâlnit sub formă de manuscris sau tipărit. Cele mai valoroase sunt manuscrisele, excelent caligrafiate și miniate, adevărate comori ale evului mediu românesc¹.

¹ Consemnarea în scris a Tetraevanghelelor constituia o misiune divină atât pentru comanditar, dar mai ales pentru copist. Cel care comanda copierea și ferecarea unei cărți de cult o făcea pentru pomenirea lui și a urmașilor lui, în timpul slujbelor religioase, întru iertarea păcatelor, dar și pentru a servi ca rugăciune acestora. Pe de altă parte, monahul căruia îi era încredințat acest obiectiv, se implica într-un mod foarte conștiincios și serios pentru propovăduirea neîncetată a cuvântului apostolic (motivul misionar), pentru înlăturarea apocrifelor și aducerea luminii dumnezeiești (motivul apologetic) și pentru învățarea rugăciunilor de către toți creștinii (motivul liturgic). Tetraevanghelele erau caligrafiate și miniate cu o mare finețe, precizie și acuratețe, pe file de pergament sau hârtie cu filigran, după modelul ecumenic bizantin, împodobite cu varii decorații policrome, însemnate cu text de danie și cu semnătura copistului. După finalizarea operei, aceasta era legată în scoarțe durabile de lemn și ferecată în plăci din metal prețios, decorate și gravate, la rândul lor, în relief, cu scene religioase. În principiu, pe prima copertă a ferecăturii se întâlnește scena „Pogorării lui Isus în Iad“ (Învierea) sau „Anastasis“, după tradiția bizantină, iar pe a doua copertă se află scena „Adormirii Maicii Domnului“. Vezi și catalogul *Capodopere din Patrimoniul Muzeului Național de Istorie a*

Tipărirea și circulația cărților de cult în Basarabia prin intermediul Bisericii a avut un rol determinant pentru consolidarea rezistenței preoților români contra rusificării, pentru învățarea și îndreptarea poporului, dar și pentru întreținerea schimbului cultural bisericesc de pe ambele maluri ale Prutului².

Arhiepiscopul Irinarh Popov, om cult și cu vederi largi, și-a dat concursul pentru tipărirea unor cărți de cult în limba română, cu alfabet chirilic, așa cum este cazul Evangheliei din 1855. Mănăstirile basarabene au fost în timpul ocupației rusești (1812-1918) un factor de maximă importanță pentru păstrarea existenței naționale. Întâiul arhiepiscop petrecea mult timp la mănăstirea Hârjăuca (atestată documentar în secolul al XVIII-lea), fiind un apărător al drepturilor românilor basarabeni. Într-o scrisoare adresată Sfântului Sinod din Petresburg, acesta insista energic pentru săvârșirea serviciului divin în limba română, deoarece locuitorii provinciei Basarabia sunt români și nu înțeleg limba rusă, iar preoții ruși nu pot oficia slujbele în limba lor, aceasta nefiind cunoscută de marea masă a populației³.

Arhiepiscopul Pavel Lebedev, un rusificator convins, personaj foarte controversat, declara că mănăstirile din Basarabia sunt „cuiburi de ignoranță”, iar pe viețuitorii de origine română îi cataloga ca fiind „de moravuri grobiene, îndărătnici și vrășmași limbii rusești și slujbei slavone”⁴. Mai mult, datorită faptului că preoții români nu știau rusește, a închis peste 300 de biserici din satele Basarabiei⁵, iar cei octogenari au fost înlocuiți și „izgoniți ca niște slugi rele și necredincioase de la altarul Dumnezeului părinților noștri, pentru că nu înțelegeau să-l proslăvească în altă limbă, decât în cea strămoșească, plăcută lui Dumnezeu și îngerilor din cer”⁶. Pentru rusificarea Basarabiei nu a precupețit nici un efort, îndrăznind chiar să ardă cărți de cult tipărite în limba română, act catalogat de unii scriitori ruși drept unul de „vandalism grosolan și fără pereche”⁷.

României, București, 2012, p. 36-47, unde sunt prezentate două dintre cele mai prețioase manuscrise medievale românești, caligrafiate și miniate pe pergament vitelin. Este vorba de Tetraevanghelul Sf. Nicodim de la Tismana (1405) și Tetraevanghelul cuviosului Spiridon de la Putna (1502).

² Petre Constantinescu-Iași, *Circulația vechilor cărți bisericești românești în Basarabia sub ruși* în „Revista Societății istorico-arheologice bisericești din Chișinău”, vol. 19, Chișinău, 1929.

³ Ioan Stoicov, *Istoricul învățământului primar bisericesc în Basarabia sub dominația rusă (1812-1917)*, Chișinău, 1933, p. 20-21.

⁴ Petre Cazacu, *Câteva date din istoria Basarabiei*, București, Cartea Românească, 1925, p. 31.

⁵ Ion G. Pelivan, *La Bessarabie sous le régime russe*, Paris, Imprimerie Générale Lahure 1919, p. 24.

⁶ Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1991, p. 232.

⁷ *Ibidem*, p. 231.

Conform lui Ioan Stoicov, protoier bisericesc și istoric al bisericii de peste Prut, biserica din Basarabia a avut un rol esențial în păstrarea ființei etnice a locuitorilor ei. „Când se vorbește de biserica românească, se vorbește de neamul românesc, pentru că biserica la noi a fost în strânsă legătură cu neamul. Bucuriile neamului, după câte o biruință a voievozilor asupra păgânilor și nesățioșilor vecini, se cântau între zidurile bisericilor noi, cu glasurile duhovnicești, și poporul în frunte cu preoții lor mulțumeau lui Dumnezeu, iar când se abătea vreo furtună de vifor mare, năvălirile puternice ale barbarilor asupra hotarelor noastre, toți strămoșii își îndreptau nădejdea lor spre «Domnul cel tare în război» și în calea pribegiei lor purcedeau laolaltă cu aceiași duhovnicești părinți ai lor ca să le întărească inimile și brațele cu sfintele cuvinte din cărți și porunci dumnezeiești”⁸. Publicistul ardelean Ioan Mateiu, refugiat politic în Basarabia, spre sfârșitul Primului Război Mondial, remarcă cu un patriotism specific, importanța bisericii în păstrarea credinței strămoșești, în apărarea limbii și naționalității românești⁹.

•

În continuare, vom prezenta mai multe însemnări relevante din cuprinsul Evangheliei, apoi vom încerca o analiză contextuală a acestora, deoarece acestea reprezintă mărturii foarte prețioase și documentate din timpul lui Mihail Kogălniceanu sau din alte perioade încercate ale istoriei.

În primele 26 de pagini tipărite ale Evangheliei, la subsolul paginilor, este un text de danie scris și lămurit de către Mihail Kogălniceanu, precum și semnat de familia Kogălniceanu, în persoana donatorilor: Mihail¹⁰ și Ecaterina, Ion și Adela Kogălniceanu.

„Această Sfântă Evanghelie s-a dăruit astăzi în ziua sântirei (sfințirii) Bisericii din satul Ripile din plasa Podolenii ținutul Fălciu, zidită în urma căderii în ruină a bisericii cei (cele) vechi și sub patronajul aceluiași mare Sânt Spiridon, făcătorul de minuni. Biserica nouă s-a zidit de comunitatea rădeșilor din Ripi, carii au contribuit la clădirea ei unii cu banii or alții cu munca lor. Mai cu deosebire, cheltuielile mari s-au purtat cu deosebire de familia Kogălniceanu, ctitora vechii biserici și de familia Dimitri Zaharia cari de la începutul și până la finisatul clădirei bisericii au ajutat cu punga, cu stăruința și cu dat focul inimei. Dăruitorii acestei Evanghelii Mihail Kogălniceanu ce în timpul puterii mele am făcut legea rurală din 14 august 1864, soția mea Ecaterina născută Jora, al doilea seu fiu Ion

⁸ Ioan Stoicov, *op.cit.*, p. 3.

⁹ Ion Mateiu, *Renașterea Basarabiei. Pagini din lupta pentru unitatea națională*, București, Cartea Românească, 1921, p. 61-62.

¹⁰ Nu cunoaștem modalitatea prin care Mihail Kogălniceanu a intrat în posesia Evangheliei tipărite la Chișinău în 1855, nici nu are importanță, din moment ce argumentul circulației peste Prut a cărșii de cult, cât și a înzestrării bisericii din Râpile cu această carte depășește orice limită politică impusă sau graniță brutal trasată.

Kogălniceanu și soția acestuia Adela născută Sturdza. Satul Riple, în ziua marelui martir Dimitrie, în 26 octombrie 1886, anul una mie opt sute opt deci și șese“. Mai departe urmează semnăturile olografe și lizibile ale lui Mihail Kogălniceanu, Ecaterina Kogălniceanu, Ion M. Kogălniceanu și Adela Kogălniceanu.

Mihail Kogălniceanu s-a născut la Iași, în 6 septembrie 1817¹¹, fiul vornicului Ilie Kogălniceanu și al Catincăi Kogălniceanu, născută Stavilă. „Depe tată și depe mumă, din moși și strămoși, mă fălesc, dară, că sum român moldovan și cu mândrie recunosc că familia mea nu a căutat niciodată originea sa în țări și neamuri streine“¹². Familiile părinților săi sunt originare de peste Prut, din Basarabia istorică¹³. Locul de baștină al tatălui său este printre răzeșii din ținutul Lăpușnei, udat de apele Kogălnicului¹⁴, un râu care izvorăște din Codrii seculari ai Basarabiei, din Raionul Nisporeni, din proxima vecinătate a mănăstirii Hâncu, străbate câmpia Mării Negre și se varsă în Limanul Sasic de pe malul Mării Negre, în Ucraina.

Primii Kogălniceni erau boiernași ai locului și știutori de carte, numiți diaci, ocupându-se cu traducerea și caligrafierea de acte oficiale, meserie socotită bănoasă pe atunci¹⁵. Acumulând ceva capital, strămoșii lui Mihail Kogălniceanu au cumpărat moșii în partea dreaptă a Prutului, în ținutul Fălciului. Moșia principală și seculară a Kogălnicenilor era denumită a Scrivulenilor¹⁶. Ulterior satul Scrivuleni a fost denumit Răpile. De asemenea, aceștia mai aveau case și proprietăți în Iași și nu numai.

Din punct de vedere etimologic, Răpile provine din cuvântul slavon „Pohoarne“ care înseamnă alunecări de teren sau scurgeri de ape, provocate de fenomene naturale.

¹¹ Mihail Kogălniceanu menționează, în prefața la a doua ediție a *Cronicilor României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, Tomurile I-III, București, Imprimeria Națională, C.N. Rădulescu, 1872-1874, despre însemnarea nașterii sale, făcută chiar de tatăl său în Ceaslovul părintesc. Prefața acelei ediții s-a intitulat: „Satul Răpile, în 14 august 1872, a opta aniversare a promulgării legii rurale“.

¹² *Ibidem*.

¹³ N. Iorga, *Despre Mihail Kogălniceanu*. Comunicare. Extras din Analele Academiei Române, Seria II, Tom. XLI. Desbaterile 1920-1921, București, 1922, p. 220. Comunicarea a fost susținută la ședința Academiei Române din data de 14/27 octombrie 1918.

¹⁴ D. Cantemir. *Descriptio Moldaviae*, București, Editura Tineretului, 1981, p. 35. „Cogălnicul nu are nici măcar un izvor al lui și nu poate fi socotit râu decât abia după ce cad ploile de toamnă; în timpul verii seacă și arată ca o groapă, din care pricină vitele tătarilor din Bugeac pier foarte adesea de sete“.

¹⁵ Șt. Gorovei, *Cronici de familie. Kogălnicenii*, în „Magazin Istoric“, Anul XI, nr 7 (124) iulie 1977, p. 6.

¹⁶ *Ibidem*.

În cuprinsul județului Vaslui, comuna Arsura, în N-E-ul satului Mihail Kogălniceanu (fost Râpile), se află biserica de cult ortodox „Sf. Spiridon“, ctitorită în 1886 de către Mihail Kogălniceanu și postelnicul Dimitri Zaharia. Biserica a beneficiat de mai multe reparații în anii 1913 și 1932, dar și de unele transformări în anul 1987, referitoare la finisaje ale fațadei (cu ciment). Face parte din lista monumentelor istorice cu marca 38B0166¹⁷.

Ilustrul om de stat obișnuia să petreacă o parte din „vacanțele politice“ la moșia familiei de la Râpile. Așa s-a întâmplat în anul de grație 1861, chiar de hramul Adormirii Maicii Domnului. Căzut în dizgrația domnitorului Alexandru Ioan Cuza, fiind totodată bolnav, obosit și deznădăjduit, se retrage la moșia sa de la Râpile unde își scrie testamentul, datat 15 august 1861¹⁸. Acest act este un adevărat document de gen¹⁹, model de redactare paternă, impregnat cu emoționante momente de morală creștină. Din cuprinsul testamentului, deslușim relația specială cu moșia Râpile, pe care o lasă moștenire băieților săi, ceea ce semnifică permanentizarea și neînstrăinarea proprietăților Kogălnicenilor.

Datarea daniei este consemnată, nu întâmplător, chiar de ziua marelui mucenic Dimitrie, pentru care domnitorii glorioși ai Moldovei au dezvoltat un cult militar reprezentativ pentru spațiul românesc răsăritean²⁰. Urmaș al „răzeșilor de pe Kogălnic“, Mihail Kogălniceanu, bun cunoscător al istoriei noastre și al tradiției ortodoxe, se erijează în continuator al obiceiurilor strămoșești.

În decembrie 1886 se mistuie în flăcări conacul familiei Kogălniceanu de la moșia Râpile, ocazie cu care se distrug pentru totdeauna o parte însemnată de documente de familie, precum și acte politice importante.

În fine, neobositul luptător pentru drepturile seculare ale românilor, își va găsi sfârșitul la 20 iunie 1891, în urma unei operații complicate la Paris, fiind înmormântat la Iași. În fotoliul rămas liber de la Academia Română a fost numit istoricul A. D. Xenopol.

¹⁷ „Monitorul Oficial al României”, partea I, Legi, Decrete, Hotărâri și Alte Acte, Vineri, 16 iulie 2004, Anul 172 (XVI), Nr. 646 bis, Volum III. Sumar: Anexă la Ordinul nr. 2314/2004 al ministrului Culturii și Cultelor privind aprobarea Listei monumentelor istorice, actualizată, și a Listei monumentelor istorice dispărute. Biserica „Sf. Spiridon“, se găsește la poziția 368, județul Vaslui, conform localităților menționate în text, p. 2390.

¹⁸ N. Iorga, *op. Cit.*, p. 230.

¹⁹ *Ibidem*, p. 230-231.

²⁰ Tudor Teoteoi, *Ștefan cel Mare între tradiția bizantină și cea apuseană*, în *Ștefan cel Mare și Epoca sa*, culegere de studii, coordonator Tudor Teoteoi, București, Editura Universității din București, 2004. Cu trimitere specială asupra paginilor 154-159. Pentru o aprofundare a imaginii cultului bizantin al sfinților militari, cu referire specială la marele mucenic Dimitrie, protectorul legendar al răscoalei Asăneștilor și întemeierea Țaratului acestora, a se consulta și studiul lui G. Lazăr, *Despre cultul bizantin al sfinților militari în Țaratul Asăneștilor*, în „Muzeul National“, Vol. XXI, București, 2009, p. 3-20.

•

Un loc important în descrierea și particularizarea cărților considerăm că îl au însemnările olografe identificate pe paginile exemplarelor cercetate, însemnări iscălite care au o semnificație aparte în înțelegerea vieții comunităților care au deținut aceste bunuri culturale și de patrimoniu. Însemnările constituie un alt mod de a cunoaște viața posesorilor sau utilizatorilor cărților: informații despre proveniența și circulația cărților, despre viața socială, economică, politică și culturală, despre evenimente istorice, fenomene naturale și chiar blesteme, în cazul în care cineva ar îndrăzni să fure sau să strice cartea respectivă.

În continuare vom prezenta mai multe însemnări sugestive, în număr de șapte, scrise și semnate de către preotul paroh Gheorghe Gaiță, pe ultimele două file veline ale paginării Evangheliei. Preotul a condus parohia Arsura din județul Vaslui de la 1 martie 1936 până la 1 iulie 1954, când a fost transferat la Otopeni, deși la 19 septembrie 1954 a oficiat ultima slujbă în biserica Sf. Spiridon din Râpi, așa cum rezultă din prima și din ultima însemnare.

Prima însemnare care aparține Preotului Gheorghe Gaiță este localizată pe reversul penultimei file, în partea de sus a paginii, având următorul mesaj:

„Azi 19 Sept. 1954.

Am săvârșit ultima (mea) slujbă în biserica Sf. Spiridon din Râpi, fiind transferat la Otopeni - București. Pr. Gheorghe Gaiță“.

A doua însemnare este scrisă pe aversul ultimei file, în partea de sus a paginii și îl amintește pe Costache Zaharia, fiul unuia dintre ctitori, anume Dimitrie Zaharia, o familie influentă în zonă.

„Însemnez aici că fiul ctitorului Dimitrie Zaharia, anume Costache Zaharia, este născut în anul 1842 (după spusa sa), așa că astăzi (de ziua) Sf. Constantin și Elena (21 mai 1934) a împlinit a 92-a aniversare a numelui său, fiind în viață“.

Mai jos, tot cu creionul, însă cu altă ortografie, este însemnarea: *„A murit în anul 1939“.*

Următoarea însemnare, pe aversul ultimei file, în partea de jos a paginii, este de o maximă importanță pentru istoricul reparațiilor bisericii, dar și pentru o evaluare a donațiilor și ajutorului acordat de statul român în refacerea pagubelor produse de marele cutremur general din noaptea de 10 noiembrie 1940²¹. Potrivit

²¹ La ora 3,39 de minute și 36 de secunde pământul a început să se zguduie, fiind o replică fără precedent a unor cutremure de intensitate mică declanșate recent în sudul Moldovei, în toamna anului 1940. Cutremurul din noaptea de 10 noiembrie 1940 a fost atât de puternic, încât a avut o intensitate de 9 grade pe scara Mercalli, cu epicentrul în zona Vrancea, la o adâncime de 133 de km. Efectele cutremurului au fost devastatoare mai ales în sudul Moldovei, unde au fost sute de morți și mii de răniți. Geografia zonei este una cu

informațiilor din însemnare, după reparații capitale, care au durat aproape trei ani și au costat 650.000 de lei, s-a făcut o nouă sfințire a bisericii Sf. Spiridon, oficiată de preotul Gaiță la 14 octombrie 1943.

„Din cauza marelui cutremur din noaptea de 10 noembrie 1940, turnul bisericii s-a zdruncinat și crăpat așa de tare, încât amenința cu prăbușirea. A fost desfăcut cărămidă cu cărămidă și s-a refăcut din scândură și tăbluit, în forma pe care o are astăzi. Cu această ocazie s-a făcut și o reparație radicală și interior și exterior. Toate lucrările au costat 650 000 lei (șase sute cinzeci mii) din care 150 000 din donații de (la) locuitori, iar 500 000 lei ajutor dela ministerul Culturii, prin stăruința D-ului. Dr. N. Lupu și a Pr. Paroh. Întreagă această acțiune s-a făcut prin activitatea neîntreruptă a preotului paroh Gh. Gaiță, ajutat de un comitet în frunte cu Tache Petrescu, Vasile Eșeanu și Enăcache Meleghe. Sfințirea s-a făcut în ziua de 14 Oct. 1943. Pr. Gheorghe Gaiță“.

O altă însemnare a preotului Gaiță, de pe reversul ultimei file, în partea de sus a paginii, amintește de moartea episcopului bisericii Sf. Spiridon, donator de marcă și membru în comitetul de ajutor.

„Dl. Vasile Eșeanu, episcopul bisericii, a fost împușcat de către ostașii germani, în ziua de 25 Aug. 1944, cu ocazia retragerii pe frontul din răsărit“.

De o importantă valoare istorică este relatarea aceluiși preot, referitoare la seceta din 1946 și la urmările ei dezastruoase²². Textul se găsește pe reversul ultimei file, în partea centrală a paginii. Semnează Pr. Gheorghe Gaiță.

„Moldova întreagă a cunoscut în vara anului 1946 cea mai cumplită secetă, urmată de o foamete îngrozitoare. În primăvara anului 1947, când foametea a atins punctul cel mai culminant, mulți se hrăneau numai cu buruieni fierte. Ajunsesse o baniță de porumb 3 000 000 (trei milioane) lei și nici așa nu se găsea. Se vindea o vacă la noi cu 8-9 000 000 de lei și se cumpărau trei banițe porumb și cine putea să facă acest târg, era tare fericit, căci reușea să mai amâne cu câțva timp scadența fatală. În parohia Arsura (satele Arsura și M. Kogălniceanu [Râpi]) se numără printre victimele imediate: Grigore Eșanu, Gh. Moșneanu, Anuța Musteață, Gh. Stoian, Maria Stoian și o fată a lor ... de 28 de ani, Alexandru Bârcă și alții, fără a mai socoti pe cei rămași cu beteșuguri grele ca: umflături, anemii grave, tuberculoză ș. a., care au murit ceva mai târziu. 1947 Oct. 16“.

soluri ușoare, din pământ și nisip, afectată ori de câte ori se produce un seism cu propagare severă și care este resimțit de locuitori.

²² Anul 1946 este al doilea de secetă. Seceta din vara anului 1945 a răsturnat prețurile în domeniul agricol și alimentar, având repercusiuni grave asupra celorlalte prețuri. Efectele sale, coroborate cu acelea ale creșterii neașteptate a prestațiilor pentru armistițiu, precum și menținerea la un nivel foarte coborât a cheltuielilor civile și a investițiilor productive ale statului, au declanșat o urcare rapidă a prețurilor interne și ruperea echilibrului între prețuri și salarii. Vezi, Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 116-117.

Seceta din vara anului 1946 a adâncit prăpastia economică a țării, regiunea cea mai afectată fiind estul Moldovei, inclusiv Basarabia istorică²³. Problema aprovizionării minime cu pâine se agravează, iar de la începutul lunii octombrie 1946 se va impune consumul de pâine integrală²⁴. În iarna anului 1946-1947 țărani au ajuns la limita subzistenței, supraviețuitorii pornind în exod spre regiunile fertile ale României, în căutare de hrană, pentru familiile și vitele lor²⁵. Îndatorarea și subordonarea economică a României către URSS, ca plată a compensațiilor de război, a agravat în mod extrem măsurile de ajutorare a județelor din estul Moldovei. Mai mult, Cabinetul Dr. Petru Groza, deși și-a asumat propagandistic gestionarea foametei, în realitate a adoptat măsuri antisociale, care generau neîncredere și suspiciune²⁶. La Fălțiceni prețul pâinii a urcat de la 800 la 1.600 de lei în mai puțin de o săptămână. În Bârlad, datorită lipsei porumbului, muncitorii își propuseseră să organizeze un miting de protest²⁷. Situația ajunsese critică, degenerând în adevărate lupte între țărani moldoveni, în drum spre casă cu sacii de cereale și jandarmii de la punctele de gară, care aveau ordin să-i oprească. Tabloul social din județele calamitate era dezolant, oamenii păreau niște schelete mergătoare, iar copiii, ajunși la vârsta creșterii, mureau pe capete de subnutriție.

O altă referire istorică importantă, aflată pe reversul ultimei file, în partea de jos a paginii, este asociată fenomenelor naturale extreme, care vizau distrugerea recoltei din cuprinsul comunei Arsura.

„La 9 iunie 1948 orele 2-3 p. m. a căzut pe aproape întreaga rază a Com. Arsura, dar mai ales pe satul Arsura și împrejurimile lui, o grindină nemai văzută. Toate recoltele au fost rase definitiv, geamurile tuturor caselor au fost sparte, apele au umplut văile, au luat căruțe cu cai și au înecat vite. Cele mai mari pietre erau ca oul de găină și puterea lor distrugătoare era mărită de o furtună f. mare“.

²³ În ținutul Fălciu, la 18 august 1946, zeci de locuitori s-au deplasat la sediul prefecturii, cerând grâu și porumb. Prefectul i-a trimis la primăria din Huși pentru a ridica autorizații necesare obținerii cerealelor din alte județe sudice. Vezi, S.A.N.I.C., fond *Direcția Generală a Poliției*, dosar 7/1946, 108.

²⁴ Pâinea integrală urma să conțină făină de orz, secară, cartofi sau fasole, în proporție de 30%. Vezi în „Monitorul Oficial”, nr. 231, din 3 octombrie 1946, p. 10.778-10.779.

²⁵ Memoria colectivă păstrează imaginea suferințelor provocate de secetă și foamete. Numeroși țărani și-au pus speranțele în zonele excedentare Oltenia și Banat. Ajunși în Banat, unde existau încă surse de procurare a cerealelor pentru cei care aveau cu ce plăti, moldovenii se loveau de altă piedică și anume transportul grâului și al porumbului, atât de greu obținute. Vezi, Gh. Onișoru, *Foametea din 1946. Moldoveni în Banat, în Anul 1946 – Începutul sfârșitului (instituții, mentalități, evenimente)*, în „Analele Sighet” 3, 1996, p. 238.

²⁶ La 16 iunie 1947 P.C.R. a propus măsuri în vederea îmbunătățirii situației economice și financiare a țării, precizând că „agricultura a suferit mult din cauza războiului și a ultimilor doi ani de secetă”. Vezi, ziarul „Scânteia”, nr. 847, 16 iunie 1947, p. 2.

²⁷ S.A.N.I.C., fond *Direcția Generală a Poliției*, dosar 5/1946, 368.

În fine, ultima însemnare de pe reversul ultimei file, scrisă în partea de jos a paginii, are în prim plan transferul preotului la parohia Otopeni – București. Ultima slujbă este săvârșită la biserica Sf. Spiridon din satul Mihail Kogălniceanu de Preotul Gheorghe Gaiță la data de 19 septembrie 1954²⁸.

„Preotul Gh. Gaiță care deservește parohia Arsura de la 1 martie 1936, s-a transferat în parohia Otopeni – București pe data de 1 iulie 1954“.

Însemnările preotului Gh. Gaiță sunt extrase din realități istorice dureroase. Ca martor al unor evenimente zguduitoare, preotul paroh, responsabil pentru păstoria ce i-a fost încredințată, se învrednicește cu fapta și cu scrisul, lăsând posterității o deciptare contextuală cu caracter peren.

Pe de altă parte, cele două conflagrații mondiale au adâncit atât de mult contradicțiile societății românești inter și postbelice, încât oamenii cu greu au mai găsit o speranță. Viitorul era sumbru și fără un orizont bine definit. Astfel, Biserica își asumă cu adevărat rolul de a trage un semnal de alarmă, de căință. România fusese trădată, amputată în chip samavolnic de o parte a teritoriilor sale istorice. Cutremurele, războaiele, foametea, seceta, regimurile dictatoriale, prevestite sau neprevestite, dar gândite profund, ne transferă o imagine fără o identitate clară. Anii trecuți au fost ani de încercări dureroase pentru poporul nostru, iar valurile mâniei dumnezeiești se vor potoli atunci când omul va crede în speranța lui și se va întoarce cu fața spre Dumnezeu.

În perioada de derulare a celui de-Al Doilea Război Mondial, mai ales imediat după marele cutremur din 10 noiembrie 1940, când blocul „Carlton”²⁹ din București s-a prăbușit complet, Biserica ortodoxă a lansat o ofensivă de proporții în speranța reîntoarcerii credincioșilor către Dumnezeu. Publicațiile Sfântului Sinod debordau de pasaje biblice relevante, îndemnându-i pe oameni la supunere și credință. „Domnul a văzut că răutatea omului era mare pe pământ, și că toate întocmirile gândurilor din inima lui erau îndreptate în fiecare zi numai spre rău. I-a părut rău Domnului că a făcut pe om pe pământ, și s-a mâhnit în inima lui. Și Domnul a zis: „Nimici-voi de pe fața pământului pe omul pe care l-am zidit; și pe om și dobitoacele și târâtoarele și păsările cerului, căci îmi pare rău că le-am zidit”. Genesa (Facerea) VI: 5-7. „...Blestemat este acum pământul din pricina ta...”. Genesa (Facerea) III: 17. Răspunsul Bisericii era, inevitabil, unul singur „...În numele lui Hristos: Împăcați-vă cu Dumnezeu!”. II Corinteni V: 20.

•

²⁸ Vezi, *supra*, p. 5, prima însemnare.

²⁹ Tragedia din 10 noiembrie 1940 a cuprins și Bucureștiul, unde s-a prăbușit cea mai înaltă și modernă construcție, mândria capitalei, respectiv Blocul „Carlton”, iar alte clădiri au suferit avarii serioase, multe dintre ele prăbușindu-se ulterior, la cutremurul din 4 martie 1977. Blocul „Carlton” era din beton armat și avea 14 etaje, la parter erau magazine, iar la etaje locuințe particulare scumpe. Numărul morților s-a ridicat la peste 200, supraviețuind doar o mână de oameni, scoși de sub dărâmături.

*ÎNSEMĂRI ȘI MĂRTURII NEPREȚUITE DIN CUPRINSUL UNEI DONAȚII LITURGICE A
FAMILIEI MIHAIL KOGĂLNICEANU*

Tipărirea și circulația cărților de cult în Basarabia prin intermediul Bisericii a avut un rol determinant pentru consolidarea rezistenței preoților români contra rusificării, a învățării și îndreptării poporului, dar și a întreținerii schimbului cultural bisericesc de pe ambele maluri ale Prutului. Un loc important în descrierea și particularizarea cărților îl au însemnările olografe identificate pe paginile exemplarelor cercetate, însemnări iscălite care au o semnificație aparte în înțelegerea vieții comunităților care au deținut aceste bunuri culturale și de patrimoniu. Însemnările constituie un alt mod de a cunoaște viața posesorilor sau utilizatorilor cărților: informații despre proveniența și circulația cărților, despre viața socială, economică, politică și culturală și evenimente istorice.

Fig. 1 - Coperta întâi.
Ferecatură din metal prețios.
Foto: Proiectul
„Manuscriptum“
*First cover. Precious metal
binding.
Photo: Project
"Manuscriptum"*

Fig. 2 - Coperta a doua.
Ferecatură din metal prețios.
Foto: Proiectul
„Manuscriptum“
*Second cover. Precious metal
binding.
Photo: Project
"Manuscriptum"*

Fig. 3 - Reprezentare a evanghelistului Ioan.

Foto: Proiectul
„Manuscriptum“
*Representation of the
Evangelist John.*
Photo: Project
"Manuscriptum"

Fig. 4 - Pagină de titlu, cu frontispiciu și începutul Evangheliei după Ioan.

Foto: Proiectul
„Manuscriptum“
*Title page, with a frontispiece
and the beginning of John's
Gospel.*
Photo: Project
"Manuscriptum"

Fig. 5 - Reprezentare a evanghelistului Matei.
Foto: Proiectul „Manuscriptum“ /
Representation of Evangelist Matthew.
Photo: Project "Manuscriptum"

Fig. 6 - Pagină de titlu, cu frontispiciu și începutul Evangheliei după Matei.
Foto: Proiectul „Manuscriptum“
Title page, with a frontispiece and the beginning of Matthew's Gospel.
Photo: Project "Manuscriptum"

Fig. 7 - Reprezentare a evanghelistului Marcu.
Foto: Proiectul „Manuscriptum“
Representation of the Evangelist Mark.
Photo: Project "Manuscriptum"

Fig. 8 - Pagină de titlu, cu frontispiciu și începutul Evangheliei după Marcu.
Foto: Proiectul „Manuscriptum“
Title page, with a frontispiece and the beginning of Mark's Gospel.
Photo: Project "Manuscriptum"

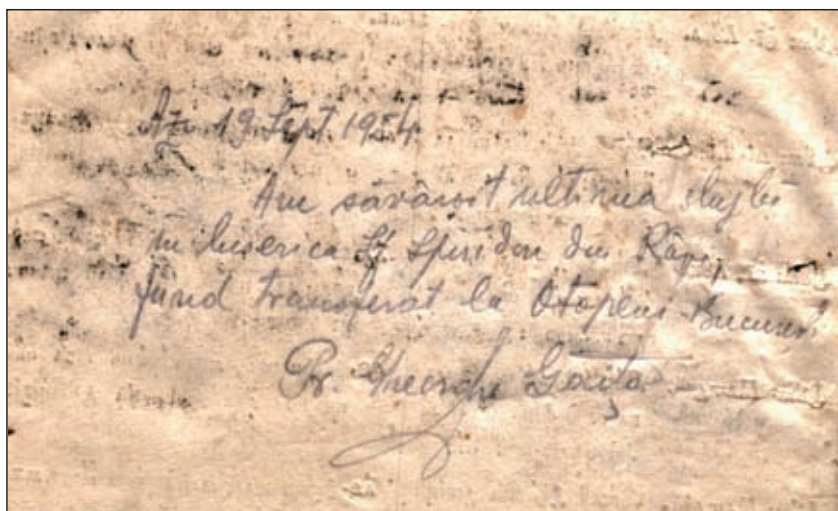

Fig. 9 - Antepenultima pagină velină cu însemnările Preotului Gheorghe Gaiță.

Foto: Proiectul „Manuscriptum“

Antepenultimate vellum page with the notes of Priest Gheorghe Gaiță.

Photo: Project "Manuscriptum"

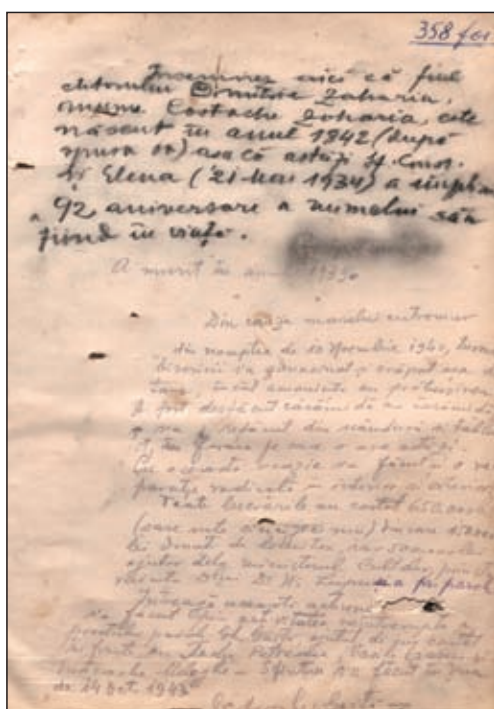

Fig. 10 - Penultima pagină

velină cu însemnările

Preotului Gheorghe Gaiță.

Foto: Proiectul

„Manuscriptum“

Penultimate vellum page with

the notes of Priest Gheorghe

Gaiță.

Photo: Project

"Manuscriptum"

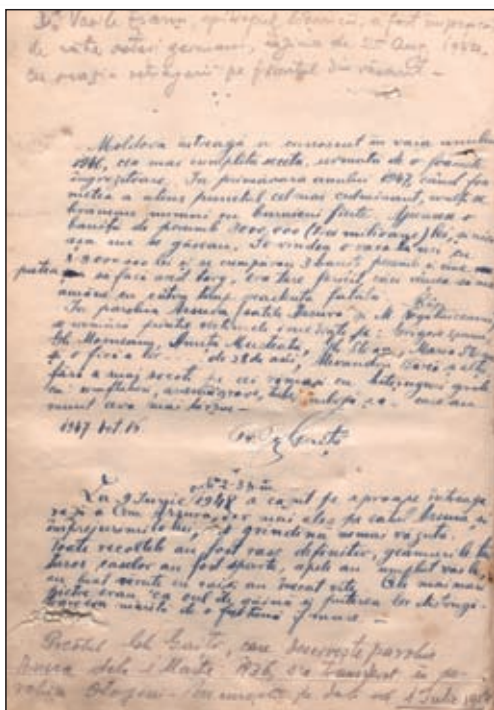

Fig. 11 - Ultima pagină velină cu însemnările Preotului Gheorghe Gaiță.
Foto: Proiectul „Manuscriptum”
Last vellum page with the notes of Priest Gheorghe Gaiță.
Photo: Project "Manuscriptum"

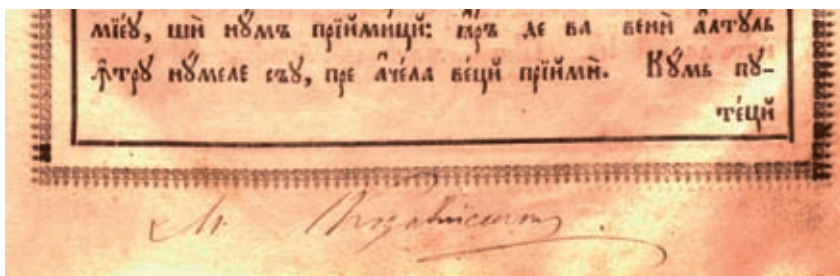

Fig. 12 - Semnătura olografă a lui Mihail Kogălniceanu, localizată în subsolul paginii cu nr. 23 a Evangheliei, de la sfârșitul textului de danie.
Foto: Proiectul „Manuscriptum”
The handwritten signature of Mihail Kogălniceanu, found at the bottom of page nr. 23 of the Gospel, at the end of the donation text.
Photo: Project "Manuscriptum"

